

Ձ, Ժ, Է, Ե խորենացի Գիրք Գ, Դ — իւր համեմատութիւնը: Դիտարենք նաեւ, որ խորենացին այնուհետեւ ըստ իւր ճաշակի փոփոխութեանց է ենթարկում նորին Աբանդելու եւ Ղազար Ժողովարդու պատմութիւնը: Բայց գորտ մասին թերեւս յետոյ կարողանանք խօսել:

Յ. ԴԱՂԱՍԵՆՍ

ՆԳԻՍՏԱՐԵԹՈՒԳՈՒԼԱՅՈՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԵՂԱՐԱՐԴԱՅԻՆ ԳՐԱՆՍԻՆՈՒԹՅՈՒՆԻ ՈՁԳՈՅՆՈՑ ՎՐՈՑ

Եղիսարեթուպոսոյ վերին իշխանութիւնը տեսնուեցաւ Սիրվիլի հասարակութեան վրայ նաեւ այն առթիւ, երբ 1772 Գրեկ. 29ին հանդիպած կուռի մը համար՝ Սիրվիլի Ս. Երրորդութեան եղբայրութիւնը հասարակութենէն տուգանքի մը պատժուեցաւ: Եղբայրութիւնն Եղիսարեթուպոսոյ եկեղեցական վերին իշխանութեան գիմիւ, որ եւ 1774ին խնդիր քննութեան առաւ, ու այցելու մը իրկեց Սիրվիլի, որպէս զի ճշմարտութիւնը քննէ ու երեւան հանէ: Ասիկայ եկեղեցական իրաւանց յենով, վերաքննութիւնն իրեն առջեւ բերաւ: Երրորդութեան արգարութեամբ կարենայ դատաստան կանխել, գեղի բնակիչներէն արժանահաստ փոխեր հարցաքննեց: Աստի խոստանալով որ վկայութեամբ՝ գրեթէ միաբերան յայտնեցին, թէ թէպէտ այն միջոցին որ եղբայրութիւնն իր գործքին համար Ժողոված էր պակսութիւն մը հանդիպեցաւ — որն որ գեւ բոլորովին յայտնի չէ — բայց այն պակսութիւնն եղբայրութեան մէջ հանդիպած ըլլալով՝ աշխարհական ատենի վերաբերեալ բան չէ: Երկրորդ՝ թէ այսպիսի պատճառաւ պակսութեան մը համար — ինչպէս որ քաղաքաբաշխութեան արձանագրութենէն ալ կը տեսնուի — գեղեցիկութիւնը ամբաստանողը, դատաստանի առջեւ տանողն ու տուանքը վճարել տուողը, Յակովբ Աշխ Ստեփանեան եկեղեցական եղած է:

Արդ առ ամէն բան արժանահաստ վկաներ իմանալով եւ մկալ կողմանէ եղբայրութեան կանոններէն գիտնալով, որ եթէ եղբայրութեան մէջ՝ վիճաբանութիւն կամ կուռ եւ կամ որեւիցէ ուրիշ տեսակ յանցանք կամ պակսութիւն մը գործուի՝ անոր նախագահին եւ առաջնորդներուն գործքն է, որ դատեն

պատժապարտը. — եւ եթէ պատժուածը եւնութիւն կամ անիրաւութիւն մը տեսնէ անոր մէջ՝ կրնայ Աւագերիցուն ու նոյն իսկ եպիսկոպոսին բողոքել: —

Անոր համար մէք — կրնէ եկեղեցական վերին ատեններ — ատեններով որ եղբայրութեան մէջ հանդիպած պակսութեան մը համար քաղաքաբաշխութիւնը եղբայրները տուգանք պատժած է, որով կանոններուն հրամանն անարգել, ուրի տակ առեր եւ եկեղեցական իշխանութեան դէմ գործեր է. — յանցանք կը գտնենք նախ եկեղեցական որ իր պաշտօնին հակառակ՝ եղբայրներն իրենց դատաստանի շրջանին մէջ չգտնուի՝ աշխարհական դատարի ձեռք տուեր է. — երկրորդ, դատաւորն իր երկու խորհրդականներովն ու քարտուղարով: Որովհետեւ ասոնք բանի առջեւ զինելով երկու հիմնադիրներուն բողոքն — որոնք խորհրդէն իւրեւր թաւահանապէս ցուցոցին իրենց ահաճութիւնը, այսու ամենայնիւ — վճիռ բերելու եւ այս կերպով իրաւանց դէմ եղբայրները տուգանք պատժելու համարձակեցան:

Իրենն այսպէս ըլլալով՝ եկեղեցական վերաքննութիւնն այնպէս կը գտնէ, որ նոյն տուգանքն, որ եկեղեցոյն է, նորէն եկեղեցոյն դարձուի: Ուստի եւ այս դատաւճռոյն ուժով կը պարտաւորէ ու կը հրամայէ, որ վերոգրեալ հինգ պակսութիւն ընդունելու, այսինքն, Աշխ Յակովբ Ստեփանեան եկեղեցականը, Աշխ Դաւիթ Արքայի պիտիլով, Աւագներուն Ոսկերիչեան եւ Գրիգոր Վասիլիցի խորհրդականներն եւ վերջապէս Մարտիրոս Խաչիկեան քարտուղարն, այն 17 Փետրին եւ 4 ստակ տուգանքն անպատճառ եւ դարձնեն: Եւ այս գումարը՝ եկեղեցոյն պէտք եղած զօրաւոր դուռ մը շինելու գործածեն: —

Այսպէս կը գտնէ, կը գտնէ, կը հրամայէ ու կը պարտաւորէ եկեղեցական սուրբ վերաքննութիւնը:

Երկրորդաց թղթերուն լուսաւորութիւնն եւ իրեն թէ ամբողջացող մասը կը կապուցանէ յաջորդ՝ պահանջանք, կամ լաւ եւս գանգատանաց թուղթը. որով գաղափար մը կրնանք կազմել Սիրվիլի այն ատենի յարաբերութեան վրայ, եւ նաեւ կ'իմանանք, թէ Բրեալի հեղինակութիւնն պէտք է որ անեցած ըլլայ Եղիսարեթուպոսոյ եկեղեցական առաջնորդութիւնը: Սիրվիլի հասարակութեան վրայ — Աս վերջինիս տիրացուն շատ խեղճութեան մէջ գտնուելով՝ Եղիսարեթուպոսոյ առաջն-

րիցուն, իբրեւ իր առաջնորդին կը գրէ ի մէջ այլոց, թէ ամէն ունեցածը ծախած կերած է, որովհետեւ իրեն ուսուցիչ եւ տիրացութեան վճարքը շատեց ընդունած չէ: «Հարկ եղաւ, կ'ըսէ, որ տունս, ձին եւ ուրիշ բաները ծախեմ, որ օրական ապրուստս հոգամ»:

Աս ըսելէն ետեւ կը խնդրէ, որ ժողովրդապետը վրան գթալով խրկէ այն 10 ֆիորինն ու մէկաւ 50 ֆիորինը, զոր խոստացած է, թէ պիտի ընդունի կայսրմէն: «Տէր Անտոնը առ Աստուած փոխելով, որդմէնէ մնացի. որովհետեւ եւ ոչ օրական ապրուստ ունիմ: Ինչ որ ալ Հրամաններդ խոստացաք տէր Անտոնին ձեռքըր, անկէ բան մը տեսած չեմ: Ունեցածս չունեցածս կերայ, որովհետեւ հոս ամէն բան աւելի թանկ է, քան թէ հոն: Առաջին հնչ խնդիր խոստացաք, որ կայսրմէն յիտան ֆիորինի պիտի տրուի, եւ երկու ամսուան համար 10 հունգարական ֆիորին: Նոյն իսկ աշխատաց համար՝ ստակ չէն ուղեր տալ, ինչպէս որ կարգադրեցիք: Եւ ոչ ալ անցած տարուան վճարքս ընդունեցայ: Ամէն բանէն աւելի անոր կը ցախիմ, որ տունս փճացուցի, ապրանքս կ'ըրայ ու ձիս ծախելով մերկ մնացի: Ասոր միջոցաւը պիտի կարենայի ապրիլ, ինչպէս ուրիշ աղքատներ կ'ապրին: — Կը խնդրեմ, բարեհաճեցէք բանն այնպէս կարգադրել, որ վերջիշեալ տասնիներն ու քահանային ընդունածին երբորդ մասն ընդունիմ, որովհետեւ ասիկայ շատ չէ՝ երեք պսակի, եօթը տղայաթաղի, տասը կնուներ, տուն օրհնէքէն ետեւ եւ տղաքը սորվեցնելուն համար: Աստուած վկայ է ինծի, որ հաւատարմութեամբ ծառայած եմ միշտ ջանացած եմ որ յաւիթ չտամ տոգոս հոգեմէն: Վրաս մէկը գանգատ չի կրնար ընել: Գիշեր ցորեկ որդման հոգեւոյն քովն էի մինչեւ իր մահը: Եկեղեցւոյ զգեստեղնեց հոգ տարած եմ: Ինչպէս որ զանա՞ք կ'աջգորով ընդունած եմ, անանկ ալ կ'աջգորով առած եմ: Ուստի կը խնդրեմ գերյարգելութենէդ, որ գրէք պիւրովն, թէ տայ ինձի այն ստակները:

Ան ալ յայտնել կ'ուզեմ Հրամանոցդ, թէ ինչպէս օրին մէկը առուու, երբ կրնամտուն ելայ հնչըտակ ճեռուն գանգակը հնչեցնելու, որդման հոգի տէր Անտոնին մայրը ժամն եկաւ ըսողով. եւ ինչ գրքեր որ գտաւ՝ առաւ տարաւ: Երբ վերնատունն իջալ, ինք արդէն բաժն էր: Արքեպիսկոպիթ թէ ինչ գրքեր կը տանի, ու տեսայ ի մէջ այլոց մեծ ժամագիրքն ու չարակնոցը: Ըսի թէ ինչու կ'առնու ժամին գրքերը: Պատասխանեց թէ ինք եկեղեցականին հետ կը

լմնեցնէ բանը: Ասանկով թողուցի: Բայց եղածն իմացուցի առաջնորդաց: Ասոր վրայ զիս կանչեցին ու հրամայեցին որ քաղքին ծառային հետ երթամ ու առնու՝ այն մաստանները: Ըսի, թէ չեմ երթար, որովհետեւ կը վախնամ, որ ինծի բան մը պիտ'որ ըսնէ եւ ալ գէշ բան մը պիտ'որ ըսնմ: Բայց ստիպեցին որ երթամ ծառային հետ. ու թողում որ ինք ուզէ գրքերը: Հոն որ հասանք ծառան ուղեց գրքերը: Այն ատեն քահանային մայրն, ինչ որ եկաւ բերանէ՝ ըսաւ, մօրաքոյրն ալ ամէն խալտառակութիւններն ըրաւ: Եթէ գերլարգելութիւնդ ինծի չի հաւատար, հաւատայ հոն անոն եղած ուրիշ Հայերուն եւ Հունգարացիներուն: — Կը յուսայի որ Հրամաններդ կու գաք ու ամէն բան աչք կը տեսնէք: Կը փախաքէ տուն երթալ, որ իմ պաշտօնս առնու: Ստոյգ է այս բանս: Չեմ կարծիր, որ որդման հոգին ինծի դէմ բաներ գրած ըլլայ Հրամանոց,» եւ այլն:

(Ըրբանուիւի):

ՅՈՎՀ. ԱՆՆՅՈՒ

ՎԻՆԵՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱԼՍՈՐՈՒՄԻՆ ՄԷԿ ՆԻՍՏԸ ԵՐ ՀԱՅՈՑ ՀԻՆ ՊԵՏԱԴԱՐԱՆԻՆԸ

Ճշմարիտ ամսոյ 16ին՝ ըրգրաց մէջ ծանուցուած էր թէ երեկոյեան ժամը 7ին դ՛ կալինկա Ճառախօսութիւն մը պիտի ընէ՝ «Լիւկիական լեզուի խնդիրը եւ Բուզգէի լուծման փորձը» անուամբ. իսկ Պրոֆեսոր դ՛ Յոմաշէկ (Ժանթոն Իւր «Սասուն» երկխոսութեամբը), պիտի խօսի Եւնսէնի «Հիստորիա ու Հայեր» գրքին վրայ: Փութացիքը՝ ընդհանապէս, այսպիսի հետաքրքրական նստի մը. եւ «Հանդիսի» ընթերցողաց կ'ուզեք ծանուցանել նստին էական կէտերը:

Դ՛ Բուզգէի գրքին յարուցած խնդիրներն (տես «Հանգ. Ամսօրեայ» 1898 Մայիս, էջ 152) այնպիսի կարեւորութիւն ունին լեզուագիտութեան համար, որ 20—25 պրոֆեսորներու գումարումը զարմանալի չենք գտներ: Երկրաստարգ դ՛ կալինկա պարզ եղանակաւ տեսութիւն մ'ըրաւ լիւեկիներէն պատմութեան եւ հնդեւրոպական լեզուաց ունեցած աղբիւրին